

Balassa-Samuelson Hipotezinin gündeme getirdiği bir soru

Prof.Dr. Seyfettin Gürsel¹ ve Ulaş Karakoç²

Bu bilgi notunda, Balassa-Samuelson (BS) hipotezini Türkiye verisiyle sınamak amacıyla yaptığımız araştırmada karşılaştığımız bir sorunu konuyla ilgilenen araştırmacılarla paylaşmak istiyoruz.

Bilindiği gibi BS hipotezine göre, iki ülke arasındaki reel kur oranı bu ülkelerdeki ticarete konu olan ve olmayan malların üretimindeki verimlilik oranına göre değişiklik göstermektedir. Bu hipoteze göre, her malın ticarete konu olduğu sürtünmesiz piyasalarda, malların farklı ülkelerdeki fiyatları arasında bir yakınsama olacaktır. Ancak ticarete konu olmayan malların fiyatları, farklı bölgelerdeki gelir ve ücret farklılıkları nedeniyle yakınsamayacaktır.

Hipotezin dayandığı fikir şudur: Bir ülkede özellikle sanayi sektöründe yaşanacak verimlilik artışıyla, ücretler ve dolayısıyla fiyatlar artacak; bu da, artan ortalama fiyatlar nedeniyle reel kuru yukarıya çekecektir. Ancak ticarete konu olmayan malların fiyatlarının kendi üretimlerindeki verimlilik artışlarına kıyasla daha fazla artması beklenmektedir. Dolayısıyla ücret ve gelirlerle, ticarete konu olmayan malların fiyatları arasındaki korelasyonun pozitif ve toplam fiyat seviyesine göre daha güçlü olması beklenmektedir.

Balassa-Samuelson hipotezine göre aralarında ilişki olmasını beklediğimiz değişkenler:

Genel olarak gelir-fiyat bağlantısı için: $\frac{\Delta_{bölge} GSYH}{\Delta_{Türkiye} GSYH}$ ve $\frac{\Delta_{bölge} TÜFE}{\Delta_{Türkiye} TÜFE}$

Ticarete konu olmayan mallar için ise: $\frac{\Delta_{bölge} GSYH}{\Delta_{Türkiye} GSYH}$ ve $\frac{\Delta_{bölge} fiyat}{\Delta_{Türkiye} fiyat}$

BS hipotezini Türkiye’de bölgesel fiyat farklılıkları açısından test etmek üzere bir araştırma yaptık. Bunun için, 1994 ile 2001 arasında Türkiye’deki 18 ile baktık.³ Her bir il için kişi başına nominal GSYH (YTL) değişiminin Türkiye ortalamasına oranı ile bu illerdeki TÜFE’nin değişiminin Türkiye ortalamasına oranı arasında bir anlamlı bir korelasyon bulamadık. Bu aşamada ticarete konu olan malların bu sonuca

¹ Prof.Dr. Seyfettin Gürsel, Direktör, **betam**, seyfettin.gursel@bahcesehir.edu.tr

² Ulaş Karakoç, Araştırma Görevlisi, **betam**, ulas.karakoc@bahcesehir.edu.tr

³ İller: Adana, Ankara, Antalya, Gaziantep, Bursa, Denizli, Diyarbakir, Erzurum, Eskişehir, İçel, İstanbul, İzmir, Kayseri, Kocaeli, Malatya, Samsun, Trabzon, Zonguldak. Fiyat verisi, 1994 ve 2001 yıllarındaki aylık değerlerin ortalaması alınarak hesaplandı. İllerin kişi başı geliri ise TÜİK verisinde yıllık olarak veriliyor.

yolaçabileceğini düşünerek, TÜFE yerine, iller arasında ticarete konu olmadığını düşündüğümüz taşınmaz mallardan örnek olarak “ev kirası” ve “ev içi hizmet fiyatları”nı kullandık, ancak yine benzer biçimde bu mallarla kişi başı GSYH değişimi arasında bir ilişki olmadığını gördük (Tablo 1).

Böylece BS hipotezinin dayandığı önemli varsayımlardan biri, yani sanayi ve hizmet sektörleri arasındaki verimlilik makasının açılması ile fiyat seviyelerinin bu makası ne oranda takip ettiği, elimizdeki bu veri için doğrulanmamış oluyor.

Bu sorunun olası nedenlerinden biri, eldeki verinin kısa bir dönemi kapsıyor oluşu olabilir. Fiyat yakınsamaları araştırmalarında genellikle en az 10-15 yıllık dönemler kullanılmaktadır. Dolayısıyla, bizim kullandığımız 7 yıllık dönem fiyat-gelir uyumunun sağlanması için kısa bir dönem olabilir. Bunun yanında, 1994-2001 arasındaki dönemin iki büyük kriz arasına denk geliyor. Kriz etkisinde fiyat mekanizmasının bozulmuş olma olasılığı da ihmal edilmemeli. Son olarak, elbette, TÜFE ticarete konu olan ve olmayan mallardan oluştuğu için istenen yönde bir eğilim göstermemesi mümkün olabilir. Ancak taşınmaz ve dolayısıyla ticarete konu olmayan kira ve ev içi hizmet fiyatlarının da istenen yönde değişmemesi bu malların arzında yaşanan kimi şokların etkisiyle olmuş olabilir.

Sonuçta, gelirler ve fiyatlar arasındaki bu ilişkisizliğin, fiyat yakınsamaları ve Balassa-Samuelson Hipotezi konusunda Türkiye verisi ile gelecekte yapılacak çalışmalarda aydınlatılması gerekecektir.

Tablo 1 İllerin Türkiye Ortalamasına Oranları

1994-2001	Kişi başı GSYH	TÜFE	Ev içi hizmet fiyatları	Kira fiyatları
Adana	1,08	0,97	0,70	1,18
Ankara	0,88	1,05	1,43	0,93
Antalya	0,91	1,05	1,14	1,19
Gaziantep	0,99	0,99	1,24	0,76
Bursa	0,89	1,01	0,97	1,04
Denizli	1,12	1,08	0,93	1,51
Diyarbakir	0,91	0,94	1,49	0,64
Erzurum	1,06	1,03	1,12	0,71
Eskişehir	1,12	1,04	1,01	1,00
İçel	0,96	0,98	0,71	0,90
İstanbul	1,01	1,02	0,92	1,07
İzmir	0,99	0,98	1,00	0,99
Kayseri	1,20	0,98	0,87	1,43
Kocaeli	1,07	1,08	1,01	1,29
Malatya	0,94	1,05	0,85	1,07
Samsun	1,12	0,93	0,91	0,90
Trabzon	0,88	0,97	1,14	0,86
Zonguldak	1,60	0,95	1,14	0,78
Türkiye	1,00	1,00	1,00	1,00

Kaynak: TÜİK